

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Van Nkrumah naar NEPAD

Kessel, W.M.J. van

Citation

Kessel, W. M. J. van. (2002). Van Nkrumah naar NEPAD. *Zuidelijk Afrika: Kwartaalblad Over Zuidelijk Afrika*, 6(4), 22-24. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4745>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4745>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

De dwaaltocht van Afrika op zoek naar zichzelf

Van Nkrumah naar

INEKE VAN KESSEL

Analyse

Kwame Nkrumah, die Ghana in 1957 als eerste Afrikaans land bezuiden de Sahara naar de onafhankelijkheid leidde, stond bekend als een hartstochtelijk pleitbezorger voor het samengaan van alle Afrikaanse staten in een politieke en economische unie. Zijn grote voorbeelden waren de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie: twee succesvolle modellen van grote rijken die dankzij hun politieke eenwording een economische dynamiek hadden ontwikkeld. Europa daarentegen schilderde hij af als een voorbeeld van hoe het níét moest: een toonbeeld van stagnatie en verwarring. Kleine staten, gevangen in hun eigen exclusieve nationalisme, en eeuwenlang geobsedeerd door hun eindeloze onderlinge oorlogen.

De belangen van Afrika, zo betoogde Nkrumah, worden het best gediend als alle landen hun krachten bundelen in een continentale staat, de Verenigde Staten van Afrika of de Unie van Afrikaanse Socialistische Republieken.

Al tientallen jaren worden plannen

gelanceerd om Afrika te ontwikkelen.

Is Nepad inderdaad een beter plan dan de

vorige? Sluit dit plan beter aan bij de

Afrikaanse werkelijkheid?

Politieke eenwording was volgens de Ghanese president een voorwaarde voor sociaal-economische ontwikkeling, niet omgekeerd. Hij bepleitte een centrale economische planning voor het hele Afrikaanse continent, waardoor Afrika economisch onafhankelijk kon worden van de voormalige koloniale mogendheden in Europa. Een verenigd pan-Afrikaans leger moest Afrika verdedigen tegen imperialistische agressie, want nationale legers zouden

altijd te zwak zijn om zo'n aanval af te slaan.

In 1963 werd de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE) opgericht, maar dat was een slap aftreksel van Nkrumah's idealen. De leiders van net onafhankelijk geworden landen waren niet bereid alweer afstand te doen van hun zojuist verworven soevereiniteit, om deelstaat te worden van een verenigd Afrika onder aanvoering van Nkrumah.

Welk ideologisch model ze ook omarmden – socialisme of kapitalisme – uiteindelijk vertoonden de politieke machtsstructuren in de meeste staten een opvallende overeenkomst. Achter de officiële façade van de moderne staat – regering, parlement, ambtelijk apparaat, rechterlijke macht, nationale bank – gaat een piramide van patronagerelaties schuil. Het nationale belang en de natiestaat blijven abstracte begrippen. Politici bouwen hun machtsbasis op een persoonlijk relatiernetwerk, dat wordt onderhouden met diensten en wederdiensten. De postkolo-

Opvanghuis voor
aidswezen vlak bij

FOTO: MARILEN NOORDGRAAF

Begravenis van een slachtoffer
van aids in Zuid-Afrika.

FOTO: TONNÉ POSTERBOEL

Nepad

niale Afrikaanse elite heeft geen zelfstandige economische basis, maar melkt de staat om zodoende haar cliëntèle te onderhouden. Tot begin jaren zeventig functioneerde een aantal Afrikaanse staten redelijk en met respectabele groeicijfers. Na twee oliecrises kwam de patronagestaat knarsend tot stilstand: er was geen geld meer om het relatienetwerk gesmeerd te houden. Het besef dat een nieuwe start nodig was, bracht de OAE uiteindelijk tot een nieuw ontwikkelingsplan.

Verdacht vertrouwd

Het Lagos-plan – voluit: Lagos Plan of Action for the Economic Development of Africa, 1980-2000 – werd in 1980 begroet als het eerste initiatief van Afrikanen zelf om een alomvattende ontwikkelingsstrategie voor het hele continent te formuleren. Dat klinkt verdacht vertrouwd. Ook Nepad wordt nu aangekondigd met het trompetgeschal dat dit het eerste ontwikkelingsplan uit Afrika zelf is.

Het centrale thema in het Lagos-plan was 'vertrouwen op eigen kracht' (*self-reliance*): Afrika moest gebruik maken van zijn eigen potentieel aan menskracht en hulpbronnen om een duurzame ontwikkeling in gang te zetten. Maar tegelijkertijd werd erkend dat Afrika moest functioneren in een Internationale Economische Orde die fundamenteel onrechtvaardig is voor zwakke spelers. Inzet van het Lagos-plan was een aanpassing van die internationale orde om de spelregels gunstiger te maken voor spelers die pas laat waren aangeschoven.

Net als Nepad ging het Lagos-plan uit van economische groei door export, en van een forse dosis goede wil bij de 'partners' in het Noorden. Een versnelde industrialisatie moest voor een bredere economische basis zorgen. Het Lagos-plan ging uit van een massale injectie met hulp gelden, een grootscheepse overdracht van technologie en een onbelemmerde toegang tot de markten van de ontwikkelde landen. Maar

binnen het heersende economisch bestel viel en valt zoveel welwillendheid niet te verwachten van de rijke landen.

In beide plannen wordt de vinger gelegd op een zere plek: de chronische verwaarlozing van de landbouw, waardoor de voedselveiligheid in gevaar komt en de basis voor industrialisatie ontbreekt. En in beide plannen blijft landbouw desondanks een ondergeschoven kind. Sinds 1980 zijn de investeringen in de landbouwsector dramatisch gedaald, ondanks de geregeld terugkerende hongersnoden.

De ambities van het Lagos-plan werden niet verwezenlijkt. Sinds de afkondiging van het plan is de doorsnee Afrikaan tien procent armer ge-

worden. De achttien verdere plannen van binnen en buiten Afrika die tussen 1980 en 2001 nog werden gelanceerd om het continent er bovenop te helpen, konden de neergaande tendens niet keren. De jaren tachtig staan te boek als een verloren decennium. De jaren negentig brachten enig herstel, met een gemiddeld groeicijfer van drie procent per jaar. Gezien de bevolkingsgroei is dat echter onvoldoende om te voorkomen dat het aantal mensen onder de armoedegrens toeneemt. Van vooruitgang is pas sprake bij een economische jaargroei van ten minste vijf procent.

De meeste Afrikaanse staten raakten verder verstrikt in afhankelijkheidsrelaties met hun dono-

EEN AUTHENTIEK AFRIKAANS HERSTELPLAN

Er kwam een rondje ouderwetse Brits-Franse rivaliteit aan te pas, voordat Nepad aan de wereld gepresenteerd kon worden als een 'authentiek initiatief van Afrikaanse bodem'. Aan de wieg van het nieuwe initiatief stonden ook Engelse en Franse peetvaders.

Nepad is een fusie van twee eerdere plannen: het Millennium Afrika Plan (MAP) en het Omega-plan. MAP voorzag economisch herstel via vrijhandel en de onbelemmerde werking van het marktmechanisme. De drijvende kracht erachter was de Zuid-Afrikaanse president Thabo Mbeki, die een economisch programma nodig heeft ter ondersteuning van zijn visioen voor een Afrikaanse renaissance. Dat sloot goed aan bij de

ambities van de Britse premier Tony Blair, die in zijn tweede ambtstermijn een ambitieuzere Afrika-politiek wilde voeren. Maar een nieuw Afrikaans initiatief moest natuurlijk van Afrikaanse bodem komen; 'zeggenschap' (*ownership*) staat dezer dagen hoog genoteerd in het westerse ontwikkelingsjargon. Dus boden Blairs adviseurs hun goede diensten aan bij het opstellen en uitdragen van het nieuwe herstelplan. De pan-Afrikaanse dimensie werd verzekerd dankzij de steun van de Nigeriaanse president Obasanjo en president Bouteflika van Algerije.

Dit gezelschap had buiten de Fransen gerekend. Parijs kon zich natuurlijk niet onbetuigd laten in discussies over de toekomst van Afrika. En dus ging de Senegalese

president Abdoulaye Wade Franse ondersteuning, de l om steun te werven voor zijn Omega-plan. Het Senegalese ging uit van meer centrale met grootscheepse investeringen in infrastructuur en ondervolvoering. Halverwege 2001, juist voor de ste OAE-top in Lusaka, werd eenstemming bereikt over de invoering van beide plannen. Zo kon de nieuwe Afrikaanse van start met een eensgezind het New African Initiative, gedoopt tot New Partnership for Africa's Development.

De hele discussie over 'zeggenschap' is eigenlijk een schijnspel. Afrika zegt zelf te willen beleidsmakers in het Westen willen horen.